

Ešte raz si dáme hranolky...

Polemika o tom, či máme dovoliť používateľom slovenského jazyka vyslovovať slovo *hranolky*, alebo ich treba upozorňovať na nesprávnosť tohto termínu a odporúčať radšej *hranolčeky*, je známa a pomaly sa stala folklórom – o tom, ako jazykovedci nemajú čo na práci, iba vymýšľať novotvary namiesto perfektne dobrých a používaných termínov.

Najčastejší argument odporcov termínu *hranolky* bol, že singulár *hranolok* je v slovenčine nesystémovo utvorený, správna zdobnenina slova *hranol* je *hranolček*, od ktorého potom odvodíme náš spisovný termín *hranolčeky*. Občas zástancovia termínu *hranolky* poukazovali na zopár zdobnenín končiacich na *-ok* (*párok*, *rožok*, v Krátkom slovníku slovenského jazyka nájdeme aj *baránok*, *čriepok*, *holúbok*, *vrúbok* a iné).

Od doby najväčších a najhorúcejších diskusií už uplynulo zopár rokov, a tak sa môžeme s chladnou hlavou pozrieť na súčasný slovenský jazyk a overiť si, ako sa tieto termíny vžili a ako sa používajú.

Všetky uvedené príklady sú čerpané zo Slovenského národného korpusu, verzie prim-2.0-sane. Pri interpretovaní výsledkov si treba uvedomiť, že texty nachádzajúce sa v korpuse už prevažne prešli jazykovou korektúrou, a výsledky sú nevyhnutne posunuté v prospech spisovných výrazov (v porovnaní so „skutočným“ jazykom).

Osobitne preskúmame plurál a singulár, pričom kvôli stručnosti uvedieme iba súhrnné výskyty všetkých tvarov pre danú lemu.

- *hranolky* nájdeme v korpuse 264 krát, z toho 7 krát vieme podľa tvaru a kontextu určiť, že ide o tvar odvodený zo singuláru *hranolka*, a 23 krát zo singuláru *hranolok*.
- *hranolka* v singulári nájdeme 7 krát.
- *hranolok* v singulári nenájdeme vôbec (!)
- *hranolčeky* nájdeme 231 krát
- *hranolček* v singulári 16 krát

Bezpochyby istý vplyv na odmietanie výrazu *hranolky* má aj český pôvod tohto slova. Samozrejme, preberaním slov jazyk žije a obohacuje sa, a ak je zdravý a životaschopný, dokáže si slová prispôbiť a asimilovať do svojej slovnej zásoby, bez ujmy na kráse a elegantnosti svojej stavby. Odporcovia termínu *hranolky* vcelku oprávnene protestovali proti nepeknému, nesystémovému termínu *hranolok*, ale kým trávili čas diskusiami a presviedčaním verejnosti aby nepoužívali slovo *hranolky/hranolok*, verejnosť ich elegantne obišla a spätne si utvorila termín *hranolka*, bez problémov zapadajúci do stavby slovenskej lexiky (prípona *-ka* je vari najproduktívnejšia prípona ženských podstatných mien). Došlo pritom k posunu rodu na ženský, a slovo už nie je priamym derivátom od slova vyjadrujúceho geometrický tvar daného jedla (*hranol*), ale to práve poukazuje na bohaté vyjadrovacie schopnosti jazyka – utváranie významovo značne posunutých slov z pôvodných maskulín príponou *-ka* vidíme na slovách *civilka*, *asfaltka*, *bodka*, *časenka*, *brigádírka* (z ktorých niektoré dokonca nie sú „iba“ hovorové). Ide teda o logické pokračovanie tohto trendu.

Je vari načase zatrubiť na ústup, zachytiť tento vývoj v kodifikačných príručkách, zaradiť slovo *hranolka* do pripravovaného Slovníka slovenského jazyka ako spisovné, s plurálom *hranolky*, a nebojovať s výrazom *hranolky* pri predstave že ide o odvodeninu od škaredého nespisovného slova *hranolok*.

Literatúra

Horecký, J.: K teórii jazykovej kultúry. Slovenská reč, 62, 1997.

Findra, J.: Jazyková kultúra a kultúra vyjadrovania. Kultúra slova, 4, 1999.

Horecký, J.: Zdobňovacie prípony mužských podstatných mien. Kultúra slova, 2, 1996.

Pravidlá slovenského pravopisu. 3., upravené a doplnené vydanie. Bratislava: Veda 2000.